

Резюме

Мошак Г. Г. Німецький конгрес запобігання злочинності («DPT») та міжнародні аспекти його діяльності.

Здійснюється розгляд основних рис, структури, статусу та розвитку діяльності Німецького конгресу запобігання злочинності в національному та міжнародному аспектах.

Ключові слова: Німецький конгрес запобігання злочинності, структура конгресу, види запобіжної діяльності, міжнародні аспекти.

Резюме

Мошак Г. Г. Немецкий конгресс предупреждения преступности («DPT») и международные аспекты его деятельности.

Осуществляется рассмотрение основных черт, структуры, статуса и развитие деятельности Немецкого конгресса предупреждения преступности в национальном и международном аспектах.

Ключевые слова: Немецкий конгресс предупреждения преступности, структура конгресса, виды предупредительной деятельности, международные аспекты.

Summary

Moshak G. German Congress on Crime Prevention (GCOPC) and the international aspects of its activity.

The German Congress on Crime Prevention (germ.- Deutscher Präventionstag (DPT) is one of the largest international congresses in Europe, specializing in international theoretical and practical conferences, the main objective of which is crime prevention and related deviation in behavior.

Key words: German Congress on Crime Prevention, structure of Congress, kinds of preventive activities, international aspects.

УДК 343.222.7

С. Р. БАГІРОВ

Сергій Рамізович Багіров, кандидат юридичних наук, доцент, докторант Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету

ДИСКУСІЇ ЩОДО СПІВУЧАСТІ В НЕОБЕРЕЖНОМУ ЗЛОЧИНІ ДО РЕФОРМИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 1958–1961 РР. (1917–1961 РР.)

Чинне кримінальне законодавство України визначає співучасть у злочині як умисну спільну участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину (ст. 26 КК України). Сучасна українська дослідниця проблем співучасті у злочині О. О. Кваша на підставі системно-структурного підходу формулює обґрунтовані висновки, що: 1) співучасть можлива лише в умисних злочинах, 2) кожен співучасник діє умисно, і з наведеного з очевидністю випливає як неможливість необережної участі в умисному злочині, так і неможливість умисної участі в необережному злочині¹. Ці положення сьогодні визнані доктриною й сумнівів не викликають. У зв'язку із цим виникає питання: у чому сенс повернення до старої дискусії про можливість співучасті в необережному злочині?

Річ у тім, що в нинішній науці кримінального права існує нерозв'язана проблема кримінально-правової оцінки необережного злочину, вчиненого кількома суб'єктами. Запозичене з німецької кримінально-правової науки та запропоноване у післяреформний період (з 60-х рр. ХХ ст.) поняття «необережне співзаподіяння» продовжує викликати дискусії серед теоретиків кримінального права, та й правозастосовна практика стикається з істотними труднощами в оцінці цього явища. Вивчення ж суті необережного співзаподіяння як правового явища й певної кримінально-правової конструкції вимагає висвітлення тих дискусій, в яких обговорювались споріднені питання. Серед них і дискусія про можливість співучасті в необережних злочинах, ознайомлення з перебігом якої наштовхує на цікаві думки щодо необережного співзаподіяння.

Варто зазначити, що взагалі період розвитку теорії кримінального права до реформи 1958–1961 рр. стосовно питань співучасті у злочині становить для правознавців значний пізнавальний інтерес. Вказаний період характеризувався продовженням тих, що виникли раніше в науці ХІХ – початку ХХ ст.ст. дискусій про вчинення одного злочину кількома суб'єктами, про вину, причинний зв'язок тощо. У теорії кримінального права радянського періоду виникали окремі течії, представники яких в різній спосіб пропонували розв'язувати зазначені проблеми. Період, що вивчається, є вельми цікавим ще й тому, що в ньому обговорювались надзвичайно складні з точки зору їх теоретичного пояснення практичні випадки, наприклад, відома справа Ч. та М. (справа про стрільбу в будці). Вирішення цієї справи до нашого часу викликає суперечки, причини яких автор сформулює пізніше.

У теорії кримінального права аналізованого періоду було висунуто значну кількість плідних ідей, запропоновані цікаві аргументи на користь обстоюваних позицій. Все це дає підстави для висновку про значний науковий інтерес звернення до історії розвитку теорії кримінального права та вивчення суті дискусій про можливість співучасті в необережних злочинах.

У сучасній науці кримінального права до відповідної дискусії звертаються дуже рідко. Тому серед науковців, які вивчали це питання, назвемо безпосередніх учасників тодішньої дискусії про співучасті у необережних злочинах. Це такі автори, як С. В. Бородин², Я. М. Брайнін³, В. І. Василенко⁴, Г. Б. Віттенберг⁵, П. І. Грішасєв⁶, М. І. Ковальов⁷, Е. Я. Немировський⁸, А. А. Піонтковський⁹, С. В. Познишев¹⁰, С. І. Тихенко¹¹, А. Н. Трайнін¹², М. Д. Шаргородський¹³, М. А. Шнейдер¹⁴ та деякі інші.

Мета статті полягає у висвітленні основних наукових позицій щодо можливості співучасті в необережних злочинах та створенні підґрунтя для подальшого вивчення проблеми необережного співзаподіяння.

Насамперед зазначимо, що до 1917 р. питання про співучасті у необережному злочині торкалися більшість авторів підручників з кримінального права. Необхідно зауважити, що перша радянська монографія, присвячена співучасті у злочині, була видана проф. А. Н. Трайніним у 1941 р. У більшості випадків автори підручників розкривали зазначене питання лише мимохідь. Характерним є й те, що деякі підручники містили практично у незмінному вигляді положення про співучасті у необережному злочині, викладені раніше у працях, що були видані до 1917 р. Так, С. В. Познишев у нарисі основних засад загальної частини науки кримінального права (1923 р.) стосовно необережності при співучасті повторює положення, викладені у підручнику 1912 рік¹⁵.

Питання, що нами висвітлюється, торкався Е. Я. Немировський у підручниках 1919 р.¹⁶ та 1926 рік¹⁷. До того ж позиція вченого була викладена у декількох місцях підручника 1926 р., що викликало неточну характеристику його поглядів з боку А. Н. Трайніна, який відніс Е. Я. Немировського до тих теоретиків, що заперечують можливість співучасті в необережному злочині¹⁸. Для точної характеристики поглядів Е. Я. Немировського вважаємо за потрібне звернутись до першоджерела.

Співучасті у злочині розглядається Е. Я. Немировським у розділі підручника, який названо «Модальності (форми прояву) злочинного діяння». Спочатку Е. Я. Немировський висуває положення про те, що, згідно з панівним в науці та практиці поглядом необхідно, щоб всі співучасники діяли умисно і щоб кожен знав про діяльність іншого, яка приєднується. Необережне підбурювання до умисного злочину є логічно немислимим, так само, як і необережне пособництво: касир, який забув заперти двері на ключ, не є пособником, якщо через це відбулась крадіжка, а відповідає лише за збитки. Якщо і виконавець діяв необережно, то кожен відповідає за власну необережність і без співучасті¹⁹. Тобто, йдеться про те, що логічно неможливим визнається необережне підбурювання до умисного злочину і необережне пособництво в такому ж умисному злочині.

Проте в подальшому, у примітці на сторінці 145 підручника Е. Я. Немировський зауважує: «З цієї точки зору, якщо всі учасники діяли необережно, то для відповідальності того, хто віддав необережне розпорядження або здійснив необережне сприяння також можна вдатися до поняття співучасті: напр., під час будівництва споруди, десятник наказує скинути з будівельного ристування на вулицю важку балку, не перевірявши, що на вулиці нікого нема, і вважаючи, що у цей ранній час вона є безлюдною; робітник скидає балку, інший йому допомагає і вони обидва не думають, що вона може вбити людину; балка проломилась череп перехожому. Всі відповідають за необережне вбивство, або інша конструкція: той, хто скинув – за необережне вбивство, хто допомагав – за пособництво до нього і десятник – за підбурювання до необережного вбивства. Практичний результат той самий. Наш Кодекс не перешкоджає визнанню співучасті при необережності»²⁰.

З наведеного можна дійти висновку, що Е. Я. Немировський не визнає необережної співучасті в умисному злочині, вважаючи таку конструкцію логічно немислимою. Водночас якщо всі учасники діяли необережно під час вчинення необережного злочину, то, на думку вченого, можна вдатися до поняття співучасті під час необережності, оскільки КК 1926 р. цьому не перешкоджає. По суті, Е. Я. Немировський веде мову про те, що пізніше одержало назву «необережне співзаподіяння», хоча сам цей термін в його підручнику не вживається. Таким чином, А. Н. Трайнін необґрунтовано характеризує позицію Е. Я. Немировського як таку, що заперечує можливість співучасті в необережному злочині.

Вважаємо, що найпоспідовнішим прихильником теорії можливості співучасті в необережному злочині був проф. А. Н. Трайнін. У низці наукових праць, опублікованих у період з 20-х до 50-х рр. ХХ ст., вчений відстоював погляд про можливість такої співучасті.

Утім необхідно звернути увагу на такий цікавий факт. На думку М. А. Шнейдера, вперше в радянській юридичній літературі спробу теоретично обґрунтувати необережну співучасті було здійснено А. Я. Вишинським²¹. Тієї ж думки дотримується С. Г. Келіна, автор параграфу «Проблеми співучасті» наукової праці «Кримінальне право. Історія юридичної науки» (1978 р.). Вчена пише: «Спираючись на положення англійського криміналіста минулого століття Стіфена, Вишинський припускав можливість відповідальності за необережне підбурювання до вчинення злочину. Це було одне з тих положень, котрі легко могли б виправдати об'єктивне інкримінування. Визнання можливості необережної співучасті знайшло теоретичну підтримку у праці А. Н. Трайніна, який вважав, що немає підстав стверджувати, «нібито співучасті у поєднанні з необережною виною взагалі є немислимою»²². Далі С. Г. Келіна зазначає, що до прийняття Основ кримінального законодавства (1958 р.) в літературі відбувались суперечки про те, чи є можливою необережна співучасті у злочині або співучасті в необережному злочині, і окремі автори у вирішенні цього питання виходили з позиції А. Я. Вишинського про допустимість співучасті в обох вищевказаних випадках²³.

На нашу думку, у висловлюваннях С. Г. Келіної міститься неточність. Вчена стверджує, що «окремі автори» (судячи з всього, мається на увазі А. Н. Трайнін) виходили з позиції А. Я. Вишинського про можливість необережної співучасті. Насправді, ще задовго до публікації поглядів А. Я. Вишинського з цього питання, у підручнику Загальної частини кримінального права 1929 р. А. Н. Трайнін наводив теоретичне обґрунтування своїх поглядів про можливість співучасті в необережній співучасті. Таким чином, у монографії «Вчення про співучасть» (1941 р.) А. Н. Трайнін продовжив розвиток своїх поглядів про співучасть у необережних злочинах, висловлених у підручниках 20-х рр.

Вважаємо, що думка деяких вчених про те, що в радянській юридичній літературі саме А. Я. Вишинський вперше здійснив спробу теоретично обґрунтувати необережну співучасть, потребує уточнення. Якщо мається на увазі саме співучасть у необережному злочині, то засади цього погляду заклав А. Н. Трайнін у підручниках 20-х рр. ХХ ст. Якщо ж йдеться про необережну співучасть в сенсі необережної участі в умисному злочині, то А. Н. Трайнін таку позицію не підтримував.

А. Н. Трайнін критикує підхід, відповідно до якого істотною ознакою співучасті визнається наявність попередньої згоди між співучасниками. «Якщо вважати, – пише автор, – що попередня згода є істотною ознакою співучасті, то неминуче виключається можливість співучасті в необережному діянні: немислимо домовлятися вчинити посягання, самої можливості якого учасники не допускають. Інший висновок підказує визнання достатньої для наявності співучасті діяльності «завідомо спільно»²⁴.

Ознаку «завідомо спільно» можна зрозуміти як усвідомлення співучасниками спільного характеру своїх діянь. Оскільки ставлення до злочинного результату може виявлятися в умислі або необережності, а співучасть не змінює підстав відповідальності, то А. Н. Трайнін вважає, що співучасник, як і особа, що діє окремо, може відповідати за наявності як умислу, так і необережності: вимога діяльності «завідомо спільно» цьому жодним чином не суперечить. Для доказу цього положення А. Н. Трайнін пропонує скористатись прикладом, який був взятий з «Казуїстики» проф. М. Д. Сергєєвського. Троє громадян А, Б і В пішли на полювання. Вийшовши у поле, вони побачили селянина, який орав землю, тримаючи люльку в зубах. А сказав, звертаючись до В: «Ти добрий стрілець і напевно зможеш вибити кулею люльку з рота селянина. Спробуй вистрілити». В погодився, але за умови, щоб хтось дозволив йому покласти рушницю собі на плече. На це погодився Б. В поклав рушницю на плече Б, поцілів і вистрілив. Куля потрапила в голову селянина і останнього було вбито на місці²⁵.

На думку А. Н. Трайніна, у наведеному казусі дія кожного з мисливців була однією з необхідних умов настання злочинного результату – смерті селянина, далі на боці кожного з мисливців була необережність; разом із тим вони діяли «завідомо спільно». Визнання у цьому випадку співучасті – співучасті в необережному діянні, не змінюючи підстави відповідальності мисливців, відкриває лише можливість у чіткій формі відповідальності всіх за один і той самий результат – кваліфікувати діяння мисливців і визначити відносну роль і відносну небезпеку та відповідальність кожного з них. Навпаки, без допомоги інституту співучасті в наведеному випадку довелося б вести мову або про трьох самостійних виконавців, що спричинили через необережність смерть селянина – конструкція, яка лише ускладнює врахування соціальної небезпеки кожного з цих осіб, або взагалі відмовитись від притягнення до відповідальності А і Б, – висновок, який також важко визнати правильним²⁶.

А. Н. Трайнін зазначає, що теорія зазвичай заперечує можливість співучасті в необережному діянні. Опонентами співучасті в необережному злочині вчений називає О. О. Жижиленка, Е. Я. Немировського, А. А. Піонтковського. Так, А. А. Піонтковський пише, що «деякі буржуазні криміналісти (меншість) вважають за можливе вести мову про необережну співучасть. Втім, їх побудови не мають жодного практичного значення. Судова практика буржуазного суду не дотримується цього погляду. Спільне вчинення одного необережного злочину внаслідок необережних дій кількох осіб розглядається на загальних підставах»²⁷.

Свого часу вельми різко виступив проти співучасті в необережному злочині М. О. Чельцов-Бебутов. На думку останнього, визнавати такого роду співучасть означає «втягувати з архівної порохняви давно закинуті конструкції». А. Н. Трайнін вважає, що тут є очевидне непорозуміння: «сама за старої конструкції співучасті, як особливої підстави для солідарної відповідальності, яке передбачає попередню згоду між співучасниками (сама такою є конструкція М. С. Таганцева) природно, можливість співучасті в необережному діянні виключається. Навпаки, в системі соціального захисту, співучасть, як один з критеріїв соціальної небезпеки, може цілком мислитись і в формі вчинення кількома особами через необережність суспільно небезпечного діяння», – пише А. Н. Трайнін²⁸.

Водночас А. Н. Трайнін критично підходить і до власних поглядів. Вчений має сумнів у самій можливості підбурювання до необережно вчинюваного суспільно небезпечного діяння, і при цьому висуває правильне і, на нашу думку, дуже важливе теоретичне положення. «Зрозуміло, – зазначає науковець, – оскільки особа, яка діє через необережність не допускає шкідливий результат, не можна вести мову про підбурювання до заподіяння цього результату. Проте тим самим ще не виключається можливість підбурювання до необережної дії (виділено мною. – С.Б.), тому що обов'язок врахування ймовірних наслідків необережної дії однаково покладений як на самого діяча, так і на тих осіб, які схилили його до цієї дії»²⁹.

Уже згаданій монографії «Вчення про співучасть» (1941 р.) А. Н. Трайнін продовжив розвиток і укріплення поглядів про можливість співучасті в необережному злочині. У главі «Спеціальні питання у вченні про співучасть» А. Н. Трайнін у якості першого питання розглядає співучасть в необережному злочині. Вчений висуває необхідну для співучасті ознаку єдності злочинної дії і положення про те, що «співучасть є мислимою лише там, де всі спільники діють або умисно, або необережно»³⁰.

На думку А. Н. Трайніна, співучасть не створює особливих підстав відповідальності: як і за індивідуального вчинення злочину, під час вчинення злочину у співучасті необхідно є наявність об'єктивного (причинного) та суб'єктивного (винного) зв'язку. Оскільки винний зв'язок можливий або у формі умислу, або у формі необережності, немає підстав стверджувати, нібито співучасть у поєднанні з необережною виною взагалі є немислимою³¹.

Наукові погляди А. Н. Трайніна зазнали гострої критики з боку низки криміналістів.

Так, С. В. Бородін зазначає, що необережна вина під час вчинення злочину кількома особами не створює того необхідного суб'єктивного (внутрішнього) зв'язку, який потребує співучасть як узгоджена діяльність кількох осіб, що вчиняють злочин. За необережної вини виключається обізнаність підбурювача і пособника про дії виконавця. Отже, без умисної вини не може бути і особливого порядку відповідальності, передбаченого за співучасть³². Подібну позицію зайняв М. А. Шнейдер, на думку якого, необережний злочин характеризується відсутністю бажання або свідомого припущення злочинних наслідків. У цих умовах змова, яка є необхідною ознакою співучасті і початком спільної суспільно небезпечної діяльності, є неможливою, тому що неможливо дійти згоди з приводу небажаних наслідків³³. А. А. Піонтковський пояснював неможливість співучасті в необережних злочинах тим, що через необережний характер дій кожної особи тут не може мати місця узгоджена діяльність окремих осіб, якої вимагає поняття співучасті³⁴. П. І. Грішаєв та Г. А. Крігер стверджували, що за відсутності бажання або свідомого припущення злочинних наслідків не можна вести мову про єдність злочинного наміру, котра є характерною для співучасті, як і про створення необхідної внутрішньої узгодженості між діями суб'єктів, яка є властивою для співучасті³⁵.

Нескладно помітити, що С. В. Бородін, П. І. Грішаєв, Г. А. Крігер, А. А. Піонтковський, М. А. Шнейдер та інші автори в якості основного аргументу висувають тезу про те, що для співучасті невід'ємною ознакою постає узгоджена діяльність співучасників. На їхню думку, така узгодженість поведінки не може мати місця в необережному злочині, тому що не можна дійти згоди з приводу небажаних наслідків.

Утім, таку аргументацію важко визнати переконливою. І річ не тільки у тім, що теорія кримінального права визнає можливість співучасті і без попередньої змови. Питання у тому, що в деяких ситуаціях злочинні наслідки завдаються необережними діями одного з суб'єктів, який разом з іншими бере участь у певній об'єктивно небезпечній діяльності, яка була попередньо узгоджена цими суб'єктами.

Так, вагомі аргументи були висунуті Г. Б. Віттенбергом. Науковець слушно зазначає, що відсутність узгодженої діяльності окремих осіб буває далеко не у всіх випадках вчинення кількома особами одного і того ж необережного злочину³⁶.

На підтвердження своєї тези Г. Б. Віттенберг звертається до справи Ч. і М. «Шофер Ч., перебуваючи у нетверезому стані, 6 квітня 1947 р. зайшов у будку чергового вирядника гаража, розташовану неподалік пішохідної доріжки, і запропонував шоферу М., який там перебував, випробувати пістолети, що були у них. Ч. здійснив два постріли з пістолету «Парабелум» по шапці М., яка висіла на цвяху, загнаному в брусовану стіну будки. При цьому одна з куль застрягла у брусі, а інша пройшла навиліт, але нікому шкоди не завдала. Потім М. здійснив один постріл з пістолета «ГТ» у шапку Ч., яка висіла на тому ж самому цвяху. Цього разу куля потрапила в паз брусованої стіни, пройшла навиліт і поранила в область грудної клітки студентку П., яка проходила пішохідною доріжкою. 14 травня 1947 р. П. від отриманих поранень померла»³⁷. Г. Б. Віттенберг привертає увагу до того, що необережне вбивство П. стало результатом певним чином узгодженої діяльності групи – Ч. та М. Дії Ч., який організував стрільбу, тут мають ніби характер підбурювання. Отже, під час вчинення одного і того ж необережного злочину групою осіб узгоджена діяльність може мати місце. Проте з цього зовсім не випливає, що там, де є узгоджена діяльність кількох осіб, які спільно спричинили злочинний результат, завжди буде співучасть³⁸.

Наведені у цій статті положення, наукові позиції, тези та аргументи учасників дискусії про співучасть у необережних злочинах дають підстави для таких висновків.

Передусім зазначимо, що зміст норм чинного законодавства України про співучасть у злочині не дозволяє вважати за можливе співучасть у необережному злочині. Проте міркування деяких авторів можуть бути корисними для створення підґрунтя концепту необережного співзаподіяння. Більшість авторів, навіть ті, які заперечували співучасть у необережному злочині, тим не менше погоджувались, що ситуація вчинення одного необережного злочину необережними діями кількох осіб цілком може мати місце. Пізніше це явище стали позначати в науці радянського кримінального права терміном «необережне співзаподіяння».

Значний евристичний потенціал має підхід А. Н. Трайніна щодо можливості «підбурювання» до необережного діяння (а не злочину). Вчений правильно зазначив: оскільки особа, яка діє через необережність, не допускає шкідливого результату, не можна вести мову про підбурювання до заподіяння цього результату. Проте тим самим ще не виключається можливість «підбурювання» до необережної дії, тому що обов'язок врахування ймовірних наслідків необережної дії однаково покладений як на самого діяча, так і на тих осіб, які схилили його до цієї дії. Зрозуміло, що це не те підбурювання, про яке йдеться у ч. 4 ст. 27 КК України. Утім, ми погоджуємось із тим, що в ситуації необережно завданого однією особою злочинного наслідку, який був результатом узгодженої небезпечної поведінки кількох суб'єктів, можуть бути підстави для встановлення причинного зв'язку та вини іншого учасника.

Наведені положення можуть слугувати підґрунтям для подальших досліджень, оскільки в сучасних умовах спільна об'єктивно небезпечна поведінка кількох суб'єктів, в ході якої один із них через необережність спричиняє суспільно небезпечні наслідки, стає все більш поширеною. Одним із її проявів є незаконні автомобільні перегони, кримінально-правова характеристика яких становить предмет окремого дослідження.

- ¹ *Кваша О. О.* Співучасть у злочині: структура та відповідальність: монографія / О. О. Кваша; НАН України; Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. – 560 с. – С. 128.
- ² *Бородин С.* Еще раз о соучастии / С. Бородин // Социалистическая законность. – 1957. – № 12. – С. 18–24.
- ³ *Мунтян В. Л.* На юридическом факультете Киевского государственного университета им. Т. Г. Шевченко / В. Л. Мунтян // Советское государство и право. – 1957. – № 9. – С. 132–134.
- ⁴ Там само.
- ⁵ *Виттенберг Г. Б.* О некоторых спорных вопросах учения о соучастии / Г. Б. Виттенберг // Труды Иркутского государственного университета им. А. А. Жданова. – Том 27. – Серия юридическая. – Вып. 4. – 1958. – С. 53–68.
- ⁶ *Гришаев П. И.* Соучастие по советскому уголовному праву / П. И. Гришаев, Г. А. Кригер. – М.: Госюриздат, 1959. – 255 с.
- ⁷ *Ковалев М. И.* К вопросу о понятии соучастия в советском уголовном праве / М. И. Ковалев // Известия ВУЗов. – Правоведение. – 1959. – № 4. – С. 97–105; *Ковалев М. И.* Соучастие в преступлении. Часть первая. Понятие соучастия / М. И. Ковалев. – Свердловск: Свердловский юридический институт имени А. Я. Вышинского, 1960. – 288 с.
- ⁸ *Немировский Э. Я.* Учебник уголовного права. Общая часть / Э. Я. Немировский. – Одесса: Издание Акционерного Южно-Русского Общества Печатного Дела, 1919. – 376 с.; *Немировский Э. Я.* Советское уголовное право. Части Общая и Особенная / Э. Я. Немировский. – Изд. 2-е, изм. и доп. – Одесса: Одесполиграф, 1926. – 368 с.
- ⁹ *Пионтковский А. А.* Советское уголовное право. Т. 1. Общая часть / А. А. Пионтковский. – Изд. 3-е, испр. и доп. – М.-Л.: Госиздат, 1929. – 371 с.
- ¹⁰ *Познышев С. В.* Учебник уголовного права. Очерк основных начал общей и особенной частей науки уголовного права. Общая часть / С. В. Познышев. – М.: Юрид. изд-во Наркомюста, 1923. – 291 с.
- ¹¹ *Мунтян В. Л.* Вказана праця.
- ¹² *Трайнин А. Н.* Уголовное право. Общая часть / А. Н. Трайнин. – М.: Изд-во 1-го Московского государственного университета, 1929. – 511 с.; *Трайнин А. Н.* Учение о соучастии / А. Н. Трайнин. – М.: Юридическое издательство НКЮ СССР, 1941. – 158 с.; *Трайнин А. Н.* Избранные труды / Составление, вступительная статья докт. юрид. наук, профессора Н. Ф. Кузнецовой. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 898 с.
- ¹³ *Шаргородский М. Д.* Некоторые вопросы общего учения о соучастии / М. Д. Шаргородский // Известия ВУЗов. – Правоведение. – 1960. – № 1. – С. 84–97.
- ¹⁴ *Шнейдер М. А.* Соучастие в преступлении по советскому уголовному праву. – М.: ВЮЗИ, 1958. – 98 с.
- ¹⁵ *Познышев С. В.* Вказана праця. – С. 147–149.
- ¹⁶ *Немировский Э. Я.* Учебник уголовного права. Общая часть / Э. Я. Немировский. – Одесса: Издание Акционерного Южно-Русского Общества Печатного Дела, 1919. – 376 с.
- ¹⁷ *Немировский Э. Я.* Советское уголовное право. Части Общая и Особенная / Э. Я. Немировский. – Изд. 2-е, изм. и доп. – Одесса: Одесполиграф, 1926. – 368 с.
- ¹⁸ *Трайнин А. Н.* Уголовное право. Общая часть / А. Н. Трайнин. – М.: Изд-во 1-го Московского Государственного Университета, 1929. – 511 с. – С. 340–341.
- ¹⁹ *Немировский Э. Я.* Вказана праця. – С. 144.
- ²⁰ Там само. – С. 145.
- ²¹ *Шнейдер М. А.* Соучастие в преступлении по советскому уголовному праву / М. А. Шнейдер. – М.: ВЮЗИ, 1958. – 98 с. – С. 27.
- ²² Уголовное право. История юридической науки / Отв. ред. В. Н. Кудрявцев. – М.: Наука, 1978. – 309 с. – С. 108.
- ²³ Там само. – С. 111.
- ²⁴ *Трайнин А. Н.* Вказана праця. – С. 340.
- ²⁵ Там само.
- ²⁶ Там само. – С. 340–341.
- ²⁷ *Пионтковский А. А.* Вказана праця. – 371 с. – С. 301.
- ²⁸ *Трайнин А. Н.* Вказана праця. – С. 340–341.
- ²⁹ Там само. – С. 341.
- ³⁰ *Трайнин А. Н.* Избранные труды / Составление, вступительная статья докт. юрид. наук, проф. Н. Ф. Кузнецовой. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 898 с. – С. 253–254.
- ³¹ Там само. – С. 307.
- ³² *Бородин С.* Вказана праця. – С. 19.
- ³³ *Шнейдер М. А.* Вказана праця. – С. 31–32.
- ³⁴ Советское уголовное право. Часть общая. Учебник для вузов / Отв. ред. Чхиквадзе В. М. – М.: Госюриздат, 1952. – 511 с. – С. 293.
- ³⁵ *Гришаев П. И.* Вказана праця. – С. 33–34.
- ³⁶ *Виттенберг Г. Б.* Вказана праця. – С. 56.
- ³⁷ Там само. – С. 57.
- ³⁸ Там само.

Резюме

Багіров С. Р. Дискусії щодо співучасті в необережному злочині до реформи кримінального законодавства 1958–1961 рр. (1917–1961).

У статті аналізуються погляди щодо можливості співучасті в необережному злочині. Висвітлено основні підходи до цієї проблеми. Спростовується аргумент про те, що в необережному злочині не може бути узгодженої поведінки кількох суб'єктів. Сформульовано висновок, що в ситуації необережно завданого однією особою злочинного наслідку, який був результатом узгодженої небезпечної поведінки кількох суб'єктів, можуть бути підстави для встановлення причинного зв'язку та вини іншого учасника. Створено підґрунтя для подальшого вивчення проблеми необережного співзаподіяння у кримінальному праві.

Ключові слова: множинність суб'єктів, співучасть у злочині, необережність, необережний злочин, необережне співзаподіяння.

Резюме

Багіров С. Р. Дискусии о соучастии в неосторожном преступлении до реформы уголовного законодательства 1958–1961 гг. (1917–1961).

В статье анализируются взгляды относительно возможности соучастия в неосторожном преступлении. Раскрыты основные подходы к этой проблеме. Опровергается аргумент о том, что в неосторожном преступлении не может быть согласованного поведения нескольких субъектов. Сформулирован вывод, что в ситуации неосторожно причиненного одним лицом преступного последствия, которое выступило результатом согласованного опасного поведения нескольких субъектов, могут быть основания для установления причинной связи и вины другого участника. Создана основа для дальнейшего изучения проблемы неосторожного сопричинения в уголовном праве.

Ключевые слова: множественность субъектов, соучастие в преступлении, неосторожность, неосторожное преступление, неосторожное сопричинение.

Summary

Bagirov S. Discussions about a criminal complicity in crime is committed by negligence till reform of criminal legislation 1958–1961 (1917–1961).

In the research paper author analyses views relative to possibility a criminal complicity in crime is committed by negligence. This article elucidates basic approaches to this problem. Author disproves the argument, that in crime is committed by negligence is impossible concerted behavior of several offenders. Also formulated the conclusion, that situation, when one person causes by negligence the criminal consequence, which is a result of concerted dangerous behavior by several offenders, can be grounds for ascertainment causal nexus and guilt other participant. Author created foundation for further study of the problem co-causality in crimes are committed by negligence in the doctrine of criminal law.

Key words: plurality of offenders, criminal complicity, negligence, crime is committed by negligence, co-causality in crimes are committed by negligence.

УДК 347.965

Н. М. БАКАЯНОВА

Нана Мезенівна Бакаянова, кандидат юридичних наук, доцент Національного Університету «Одеська юридична академія», адвокат, секретар дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії Одеської області

ПРИНЦИПИ АДВОКАТУРИ

Безумовне значення для розуміння сутності адвокатури мають принципи, що визначають адвокатуру як правове явище. Відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 92, ч. 3 ст. 131 Конституції України виключно законами України визначаються засади організації та діяльності адвокатури. Законодавство України закріплює принципи здійснення адвокатської діяльності, принципи адвокатського самоврядування, принципи адвокатської етики. певні засади організації та діяльності адвокатури не отримали чіткого законодавчого закріплення, проте впливають із положень законодавства та міжнародних стандартів адвокатської діяльності та організації адвокатури. Систематизація наукових поглядів щодо принципів адвокатури сприятиме подальшому розвитку інституту адвокатури, удосконаленню адвокатської діяльності. Крім того, доцільно визначити поняття, що використовуються при дослідженні принципів адвокатури, здійснити їх класифікацію.

У питанні принципів адвокатури вітчизняна наука більшою мірою слідує законодавству, акцентуючи увагу більше на дослідженні прямо визначених законодавством принципів, залишаючи поза межами цих досліджень інші основоположні засади організації та діяльності адвокатури, як і загалом теоретичні підходи до розуміння сутності принципів адвокатури, їх системи, значення, класифікації тощо.

Організація та діяльність адвокатури розглядалися у працях вітчизняних науковців: М. Р. Аракелян, Т. В. Варфоломєєва, Т. Б. Вільчик, І. В. Головань, С. В. Гончаренко, О. Д. Святоцький, Л. В. Тацій, Д. П. Фіолевський, С. Я. Фурса, О. Г. Яновська та ін. Проте питання про принципи адвокатури потребує подальшої наукової розробки, комплексного підходу щодо їх законодавчої регламентації.

Метою статті є визначення системи принципів адвокатури, понятійного апарату щодо принципів адвокатури, здійснення їх наукової класифікації.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»¹ (далі – Закон) розмежовує принципи здійснення адвокатської діяльності та принципи адвокатського самоврядування. Так, згідно з ч. 1 ст. 4 Закону адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів; згідно ж з ч. 1 ст. 43 Закону адвокатське самоврядування ґрунтується на принципах виборності, гласності, обов'язковості для виконання адвокатами рішень органів адвокат-